

Jadwiga Uchyła-Zroski

Wprowadzenie

Wartości w muzyce 1, 7-10

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wprowadzenie

Muzyka jest sztuką o wyjątkowo bogatych wartościach. Jak mówi Eugène Delacroix: „Muzyka wiąże ze sobą w całość dźwięki i uczucia; ona układa je w kształty, ona zestraja w jedną całość owe brzmiące postacie muzyczne [...] oraz jakieś niewyraźne słowami wartości istniejące u ich podstaw”¹.

Każdy człowiek żyje według uznawanych przez siebie wartości i układa je w „piramidę priorytetów”. **Wartości oznaczają wszystko to, co cenne, godne pożądania, posiadania, co stanowi cel dążeń człowieka.** W nauce istnieje wiele definicji wartości, ich klasyfikacji, podziałów, niemal każda dyscyplina naukowa wyznacza własne granice istniejącym wartościom. Cechy wartości kierują naszym działaniem i ukazują się w postaci pewnych dążeń, celów lub zamiarów. Proces wyboru wartości przez człowieka jest ściśle związany z umiejętnością ich oceny. Wartości podlegają weryfikacji i tworzą narastający ciąg ludzkiej aktywności. Oto kilka wypowiedzi badaczy tej problematyki: Zdzisław Najder podkreśla, „Wartość to myśl, która sprawia, że przedmioty, cechy lub zdarzenia uznajemy za wartościowe”², natomiast Czesław Matusiewicz określa wartości jako kryterium wyboru celu, jednostki lub grupy społecznej³. Najbardziej wnikliwe rozumienie wartości prezentuje Jan Szczepański: „Wartością nazywamy dowolny przedmiot materialny lub idealny, ideę lub instytucję, podmiot rzeczywisty lub wymaginowany, w stosunku do którego jednostki lub zbiorowości przyjmują postawę szacunku, przypisują ważną rolę w życiu, a dążenie do osiągnięcia celu odczuwają jako wewnętrzny przymus”⁴.

¹ E. Delacroix — cyt. w: S. Szuman: *O sztuce i wychowaniu estetycznym*. Warszawa 1990, s. 364.

² Z. Najder: *Wartości i oceny*. Warszawa 1971, s. 46.

³ C. Matusiewicz: *Psychologia wartości*. Warszawa—Poznań 1975.

⁴ J. Szczepański: *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa 1970, s. 97.

Szeroko rozumiane kształcenie artystyczne to świadome poznawanie i doświadczanie wartości w muzyce poprzez teorię i działanie praktyczne — odtwórcze i twórcze. **Kształcenie ku wartościom to permanentne dążenie nauczyciela i studenta (ucznia) do potrzeby obcowania z pięknem, a także percepcją i interpretacją dzieł muzycznych, wyrabianie zdolności ich rozumienia.** Myślenie o muzyce i jej wartościach zawsze u odbiorcy muzyki przekłada się na działanie, np. doskonalenie warsztatu dyrygenckiego, poszerzanie wiedzy muzycznej, nabywanie, doskonalenie techniki gry na instrumencie, doskonalenie sztuki bycia muzykiem i nauczycielem. W teorii muzyki i pedagogice muzycznej odczuwa się brak opracowań dotyczących problematyki wartości w wielowymiarowym ujęciu muzyczno-pedagogicznym i artystycznym, roli muzyki w kontekście przekazu oraz odbioru wartości na różnych szczeblach kształcenia, wykonawstwa muzycznego, a także roli muzyki w życiu dorosłego człowieka.

Ideą wielotomowej publikacji pt. *Wartości w muzyce*, którą inicjuje niniejszy tom, jest ukazanie muzyki jako wartości w różnych aspektach — sztuki i teoretycznych o niej rozważań, jej wykonania i interpretacji artystycznej, percepcji, kształtowania wrażliwości i właściwej hierarchii wartości w życiu dziecka, studenta, dorosłego oraz edukacyjnej i wychowawczej roli muzyki we współczesności.

Wartości w muzyce — to tytuł sześciu tomów zróżnicowanych tematycznie, z których każdy będzie mieć własny podtytuł i podporządkowaną sobie treść. Pierwszy tom prezentuje studium monograficzne, drugi — będzie nawiązywać do wartości kształcących i kształtowanych u studentów w toku edukacji szkoły wyższej, trzeci — będzie zawierał zarys współczesnych kierunków badań nad wartościami w muzyce, czwarty — przedstawi znaczenie wartości w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży, piąty — przybliży rolę wartości muzyki w życiu codziennym dzieci i dorosłych, szósty — obejmie wybrane zagadnienia przekazu i odbioru muzyki współczesnej, zawartych w niej wartości. Wspomniane publikacje będą wynikiem współpracy naukowej uczelni polskich i zagranicznych o profilu muzycznym oraz pedagogiczno-artystycznym.

Na treść pierwszego tomu składa się dwadzieścia doniesień naukowych. Jego zawartość podzielono na trzy części.

Część I, zatytułowana: *Muzyka i jej wartości w rozważaniach teoretyczno-badawczych*, obejmuje siedem doniesień z badań. Między innymi rozważania na temat wartości muzyki a kompetencji muzycznej, autorstwa Bogumiły Miki, są refleksją nad możliwością i sposobami odkrywania wartości, procesu wartościowania muzyki w jej konkretnym przejawie. Ważną rolę w tych procesach odgrywa kompetencja muzyczna odbiorcy i prezentowana postawa estetyczna. Rozumienie muzyki i docieranie do jej wartości jest działaniem wieloetapowym i złożonym — stwierdza Jadwiga Uchyla-Zroski — które w dużym stopniu zależy od funkcji myślowych organizmu i zdolności tworzenia własnych

wyobrażeń muzycznych. Autorka zaprezentowała też wyniki badań sondażowych najczęściej preferowanych wartości przez studentów Instytutu Muzyki Wydziału Artystycznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Danuta Waloszek wskazała, iż edukacja człowieka w dzieciństwie, osadzona w etyce — jako bazie dla epistemologii — dziś człowiekowi nie wystarcza do rozwiązywania różnych kwestii. Edukacja to sztuka oparta na wiedzy w imię Dobra, Prawdy i Piękna. Kształcenie świadomości aksjologicznej — jak twierdzi Rafał Ciesielski — wiąże się z przejściem przez nauczyciela i studenta (ucznia) jasno określonych kryteriów aksjologicznych, nawiązujących do bogatej tradycji polskiej i europejskiej kultury muzycznej.

Bronisława Dymara w oryginalnym tekście *Muzyczność poezji — podstawą rozwoju wrażliwości dziecka na dobro i piękno* dowodzi, że świat jest pełen dźwięków, melodii, których rozpoznawanie i przeżywanie wymaga odpowiedniego przygotowania. Swój artykuł autorka kończy sformułowaniem pięciu odmian wrażliwości, do których należą: wrażliwość moralna, wrażliwość społeczna, wrażliwość językowa, wrażliwość estetyczna, wrażliwość egzystencjalna. Refleksją nad problematyką *Wartości poznawczych śląskich pieśni ludowych* dzieli się Krystyna Turek. Stwierdza, iż śląskie pieśni ludowe są ważnym źródłem poznania przeszłości i tradycji regionu. Omawia podstawowy zasób środków artystycznych w zakresie poetyki i melodii pieśni. Ewa Szaradowska-Zamirska wskazała, iż pytania o „odpowiedzialność” jako kategorię aksjologiczną w edukacji estetycznej młodzieży można odnieść m.in. do tematu obecności nowoczesnych mediów w edukacji estetycznej.

W części II, zatytułowanej: *Introcepcja wartości w muzyce: kompozytor — dyrygent — zespół muzyczny*, profesjogram dyrygenta i opis jego kompetencji przedstawia Alojzy Suchanek. Stwierdza on, iż celem działania dyrygenta jest przygotowanie zespołu muzycznego do artystycznej prezentacji dzieła, realizacji założeń wykonawczych, komunikacyjnych i estetycznych. Aleksandra Zeman dodaje, iż efekty pracy dyrygenta w dużej mierze zależą od przemyślanych działań artystycznych, wykonawczych i organizacyjnych, a także od cech charakteru i osobowości. Tatiana Lysenko-Diduła przywołuje sylwetkę dyrygenta, kompozytora i muzyka — Adama Sołtysa, zasłużonego działacza kultury muzycznej Lwowa. Natomiast Krystyna Pankiewicz wskazuje na etapy pracy dyrygenta nad partyturą chóralną. Zauważa, iż współczesne utwory muzyczne cechuje brak ustalonego wzorca wykonawczego, toteż interpretacja dzieła muzycznego wymaga znacznie głębszych przemyśleń i refleksji nad ich wartościami. Krzysztof Rottermund przywołuje nieznaną polskiej literaturze muzycznej sylwetkę znakomitego kompozytora i wirtuoza fletu Johanna Wilhelma Gabrielskiego (1791—1846). Wskazuje na wartości i recepcję dzieł wielkiego kompozytora pochodzenia polskiego. Sylwetkę kompozytora Stanisława Kwiatkowskiego prezentuje Agnieszka Maliszewska. Analizuje genezę i wartości artystyczne *Mszy* zwanej akademicką.

Część III, zatytułowana: *Aksjologia sytuacji edukacyjnych: student — nauczyciel — uczeń*, zawiera poglądy badaczy z zakresu następującej tematyki: terapia w sztuce, aksjologia działań dydaktycznych dzieci i młodzieży oraz nauczyciel i nauczycielstwo jako wartości. Wiesława Sacher wskazuje na istotne cechy postaw koncertujących nauczycieli akademickich wobec dziecięcej i młodzieżowej publiczności niepełnosprawnej. Wnioski prezentuje na podstawie przeprowadzonych badań. Radosław Tarczoń podkreśla znaczącą rolę muzyki relaksacyjnej jako nośnika wartości profilaktycznych i terapeutycznych. Przytacza przykłady zajęć z dziećmi odbywających się w pracowni muzykoterapeutycznej. O uwarunkowaniach percepcji muzyki przez dzieci i młodzież mówią Lidia Kataryńczuk-Mania, Alina Górniok-Naglik. Autorki, opierając się na przeprowadzonych badaniach, twierdzą, iż muzyka jest środkiem i wartością w rozwijaniu wyobraźni muzycznej uczniów oraz doskonałym stymulatorem aktywności twórczej. Może skutecznie przełamywać kryzysy emocjonalne i stany wewnętrznego buntu młodzieży. Tematykę edukacji muzycznej studentów jako przyszłych nauczycieli poruszają Urszula Szuścik, Danuta Zoń-Ciuk i Lidia Wollman. Urszula Szuścik wskazuje, iż język sztuki muzycznej i plastycznej ma wiele wspólnych płaszczyzn zbliżających studentów do lepszego rozumienia wartości w sztuce. Jakość kształcenia studentów — jak podkreślają Danuta Zoń-Ciuk oraz Lidia Wollman — owocuje w przyszłości sukcesami w pracy z dzieckiem. Im wszechstronniej przygotowujemy przyszłą kadrę nauczycielską do funkcji wychowawcy estetycznego, tym bardziej muzyka znajdzie w ich zainteresowaniach ważne miejsce. Kształcony ku wartościom student potrafi w przyszłości lepiej przekazywać własne doznania estetyczne podopiecznym i swoim współpracownikom.

Publikacja ta skierowana jest do szerokiego grona czytelników. Może zainteresować nauczycieli akademickich kierunków muzycznych, dyrygentów, studentów, a przyszłych muzyków, czynnych nauczycieli muzyki, działaczy ruchu amatorskiego i pedagogów zainteresowanych edukacją artystyczną młodzieży.

Życie wewnętrzne — duchowe człowieka, to świat jego myśli, wyobrażeń, doznań i wartości. To również kształtowanie otwartości na to, co dobre i piękne oraz co stanowi cel naszych działań.

Jadwiga Uchyła-Zroski